

BOSHLANG'ICH SINFLARDA AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEKNOLOGIYALARIDAN AKT FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Nazarova Nilufar Ne'mat qizi

*Toshkent Kimyo xalqaro universiteti,
Samarqand filiali boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang'ich sinf darslarida axborotkommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) samarali foydalanish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirish masalalari haqida so'z boradi*

Kalit so'zlar: *Boshlang'ich ta'lim, pedagog, o'quvchi, jamiyat, AKT, texnologiya, yondashuv.*

Bolalik - bu beg'ubor davr! Maktab ostonasini birinchi marta bosib o'tgan bola bilim olamiga kiradi, u yerda o'zi uchun turli yangiliklarni kashf etadi. Turli xil faoliyatda o'ziga xos yechimlarni izlaydi. Ijodiy shaxsni shakllantirish pedagogning asosiy vazifalardan biridir. Buning uchun bolaning qiziqishlari, qobiliyatlari va imkoniyatlarini rivojlantirish zarur. XXI asr - yuqori kompyuter texnologiyalari asri. Zamonaviy bola elektron madaniyat dunyosida yashaydi.

Axborot madaniyatida o'qituvchining roli ham o'zgarmoqda - u axborot oqimining muvofiqlashtiruvchisiga aylanishi kerak. Shunday ekan, o'qituvchi bola bilan bir tilda muloqot qilish uchun zamonaviy metodlarni, yangi ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirishi zarur. Hozirda axborot jamiyat taraqqiyotining strategik resursiga aylangan, bilim esa nisbiy va ishonchsiz sub'ekt bo'lib qolgan. Axborotlar tez eskirib, doimiy yangilanib turishni talab qilayotgan bugungi kunda zamonaviy ta'lim uzluksiz jarayon ekanligi ayon bo'lmoqda. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi oldida turgan asosiy vazifalardan biri - dunyoqarashni kengaytirish, atrofimizdagi dunyo haqidagi bilimlarni chuqurlashtirish, bolalarning aqliy faoliyatini faollashtirish, nutqni rivojlantirishdir.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik samaradorligi ko'p jihatdan ularning ta'lim jarayoniga to'g'ri integratsiyasiga bog'liq. Bu jarayonda o'qituvchilarning malakasi, texnologiyalarni qo'llashdagi tajribasi va darslarni rejalashtirishdagi mahorati muhim ahamiyat kasb etadi. AKT yordamida o'qituvchi o'quvchilarga ko'proq vizual va interaktiv materiallar taqdim etadi, bu esa murakkab tushunchalarni osonroq tushunishga yordam beradi. Masalan, matematikada geometrik shakllarni interaktiv tarzda ko'rsatish, tabiiy fanlarda tajribalarni virtual muhitda bajarish o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. Shuningdek, AKT o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vositadir.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Internet va boshqa

tarmoqlar orqali o'quvchilar jamoaviy loyihalarda ishtirok etish, fikr almashish va hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning jamoadagi o'rni, boshqalar bilan muloqot qilish qobiliyati va ijtimoiy muhitga moslashuvchanligini oshiradi. Shuningdek, AKT yordamida o'quvchilar turli madaniyatlar bilan tanishib, dunyoqarashlarini kengaytiradilar. Bu esa ularni kelajakda global jamiyatning faol a'zolari sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'limda AKTning samarali qo'llanilishi uchun maktablarda zamonaviy infratuzilma yaratish zarur. Bu nafaqat texnik vositalar, balki sifatli internet aloqasi, o'qituvchilar uchun maxsus treninglar va metodik qo'llanmalarni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar AKTni dars jarayoniga qanday samarali integratsiya qilishni o'rganishlari lozim, chunki texnologiyadan noto'g'ri foydalanish o'quv jarayonini murakkablashtirishi yoki o'quvchilarning diqqatini chalg'itishi mumkin. Shu bois, ta'lim muassasalari va ta'lim boshqaruv organlari AKTni joriy etishda tizimli yondashuvni qo'llashlari zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari o'ziga xos tafakkur strukturasiga ega bo'lib, ular asosan obrazli, tasavvuriy, sezgi va harakat orqali idrok qiladilar. Shu sababli AKT vositalari aynan shu psixologik talablarga javob berishi, o'quv jarayonini rangli, jonli, dinamik, interaktiv, harakatli va ko'rgazmali qilib berishi juda muhim. O'quvchilar mavzuni nafaqat o'qish yoki tinglash orqali, balki ko'rish, sinash, animatsiyani kuzatish, virtual tajribalarni bajarish orqali ham o'zlashtiradilar. Masalan, o'sayotgan o'simlikning bosqichlarini videoda ko'rsatish, matematik amallarni animatsiyalarda ifodalash, til o'rgatish jarayonida audiovizual materiallardan foydalanish bolaning mavzuni anglash tezligini keskin oshiradi. Raqamli vositalarning ko'rgazmalilik tamoyilini kuchaytirishi natijasida o'quvchi mavzuning ichki mantiqini osonroq tushunadi.

AKTning asosiy afzalliklaridan yana biri — bu o'quvchining faol o'quv jarayoniga jalb qilinishidir. Bolalar interaktiv, o'yinli, rangli, harakatli muhitlarda ko'proq ishtirok etishni xohlashadi. Shuning uchun raqamli vositalar o'quvchilar motivatsiyasini oshiradi, ularda darsga qiziqish uyg'otadi, o'rganish jarayonini zavqli, qiziqarli va faol jarayonga aylantiradi. AKT orqali beriladigan topshiriqlar o'quvchilarning o'z-o'zini baholash, mustaqil o'rganish, xatolarni tuzatish, o'rganish jarayonini qayta ko'rib chiqish kabi ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Bu esa ularning shaxsiy o'sishiga, mustaqillikka intilishiga va mas'uliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar o'quvchilarning kreativlik, tasavvur, tahlil qilish, mantiqiy fikrlash, muammo yechish kabi 21-asr ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. O'quvchilar multimedia loyihalar yaratadi, elektron jurnallarda ishlaydi, interaktiv muloqot orqali guruh bo'lib ishlaydi, virtual tajribalar bajaradi, o'yin-mashqlar bilan o'z fikrini ifodalaydi, raqamli qiziqarli topshiriqlar orqali bilimlarini mustahkamlaydi. Bu jarayonlar esa ularning intellektual salohiyatini kengaytiradi.

Ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining pedagogik samaradorligi o'quvchilarning bilim darajasining oshishi, o'rganishga bo'lgan qiziqishining kuchayishi va mustaqil ishlash ko'nikmalarining rivojlanishida o'z aksini topadi. AKT o'quv jarayonini yanada interaktiv, qiziqarli va samarali qiladi, bu esa boshlang'ich ta'lim sifatining oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, AKT yordamida ta'lim jarayoni zamonaviy me'yor va talablar darajasida tashkil etiladi, bu esa o'quvchilarning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Ta'lim jarayonida AKTning samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan biri — o'qituvchining pedagogik mahoratidir. O'qituvchi texnologiyani qachon, qanday maqsadda, qaysi metod bilan va qanday pedagogik vazifani bajarish uchun qo'llashni aniq bilishi kerak. Aks holda AKT faqat tashqi bezak vositasiga aylanib qoladi. O'quvchi o'zining intellektual faoliyatini amalga oshirmasdan, faqat tomoshabin holida qolib ketishi ehtimoli bor. Boshlang'ich ta'limda AKTni qo'llashning yana bir dolzarb jihati — bu media savodxonlikning shakllanishidir. Bugungi bolalar informatsion muhitda tug'iladi, internetdan juda erta foydalanishni boshlaydi. Shuning uchun o'quvchilarga axborotni tanlash, baholash, tahlil qilish, ishonchli manbani aniqlash, zararli axborotdan o'zini himoya qilish kabi ko'nikmalarni o'rgatish zarur. Media savodxonlik bolalarda tanqidiy fikrlashni kuchaytiradi, informatsion ongni rivojlantiradi.

AKTdan foydalanishning natijadorligi darsdan tashqari faoliyatlarda ham seziladi. O'quvchilar uy vazifalarini elektron shaklda bajarish, bilimlarni mustahkamlash uchun interaktiv testlar yechish, audio-matnlarni tinglash, videodarslarni ko'rish, virtual amaliy mashg'ulotlarda ishtirok etish orqali ta'lim jarayonidan uzilmaydi. Bu o'quvning davomiyligini va izchilligini ta'minlaydi. Ta'limning uzluksizligi bilan birga, o'quvchilarda mustaqil o'rganish madaniyati ham shakllanadi. O'quvchi mustaqil izlaydi, tanlaydi, xulosa chiqaradi, xatoni tuzatadi, natijani taqqoslaydi. Bu jarayon shaxsiy mas'uliyatning kuchayishiga, o'z ustida ishlashga, mustaqil fikrga ega bo'lishga yordam beradi.

Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda darslar nafaqat olingan bilimlarni kengaytiradi va mustahkamlaydi, balki o'quvchilarning ijodiy va intellektual salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. Yosh o'quvchida tasavvur va o'zini namoyon qilish istagi katta bo'lganligi sababli, unga imkon qadar tez-tez, shu jumladan axborot texnologiyalari yordamida o'z fikrlarini ifoda etishni o'rgatish zarur. Boshlang'ich sinf darslarida axborot texnologiyalaridan foydalanish har bir o'quvchiga o'z fikrini ifodalash imkoniyatini beradi, o'quvchi esa o'zi uchun ish shakllarini tanlaydi.

Boshlang'ich ta'lim o'quvchilari nafaqat bilim oladilar, balki nutq, xotira, muloqot, emotsional tafakkur, sensor qobiliyatlarini ham rivojlantiradilar. AKT bu jarayonlarga ham ta'sir qilishi mumkin. Raqamli hikoyalar tinglash, audio matnlarni qayta aytish, interaktiv dialoglarda ishtirok etish bolalarning eshitish orqali o'rganish salohiyatini oshiradi. Vizual materiallarni talqin qilish ko'rish xotirasini kuchaytiradi. O'yinli muloqotlar esa bolani nutq orqali faol ishtirok etishga undaydi va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Shunday qilib, AKTning ta'siri keng ko'lamli va kompleks

bo'lib, u faqat bilim berish emas, balki bola shaxsining ko'p yo'nalishli rivojlanishiga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, boshlangan raqamli ta'lim jarayoni nafaqat o'qitish metodikasini, balki ta'limning mazmuniy mohiyatini ham o'zgartirdi. O'quvchi endi passiv eshituvchi emas, balki faol o'rganuvchi, izlovchi, tahlil qiluvchi, tadqiqotchi, ijodkor subyekt sifatida shakllanmoqda.

Raqamli texnologiyalar esa bu jarayonni jadallashtiruvchi kuch sifatida xizmat qiladi. Biroq AKTdan foydalanish me'yoriy cheklovlar, psixologik yondashuv, yosh xususiyatlarini hisobga olish, pedagogik mahorat bilan uyg'un bo'lgan taqdirdagina samarali vosita bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xolmatova, M. (2023). Boshlang'ich ta'limda axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish. *Pedagogika va innovatsiyalar*, 5(2), 45-52.
2. Karimov, A. (2022). Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot-kommunikatsion texnologiyalarini qo'llashdagi malakasi. *Ta'lim nazariyasi va amaliyoti*, 4(1), 30-37.
3. Islomova, N. (2021). Boshlang'ich ta'limda interaktiv texnologiyalar yordamida ta'lim jarayonini tashkil etish. *Zamonaviy ta'lim*, 3(3), 12-19.
4. Tursunov, S. (2024). Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining boshlang'ich ta'limdagi pedagogik samaradorligi. *Ta'lim va rivojlanish*, 6(1), 60-67.
5. Rasulova, D. (2020). Boshlang'ich sinflarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash metodikasi. *O'zbekiston pedagogika jurnali*, 2(4), 22-28.